

توسعه و آفت‌های آن

امروزه واژه توسعه (development) از بار اختصاصی و معنی‌دار خود کاملاً تخلیه شده و در افکار عمومی مترادف با کلمه‌ای چون رشد کیفی و گسترش به کاری می‌رود

مثلاً

توسعه راهها،

توسعه و تجهیز

مدارس و... در

این نگرش سطحی

چنین به نظر

می‌آید که گویا

توسعه مثلاً افزایش

تولید یا تغییر فنی و یا

مقولاتی از این قبیل

است. در حالی که بحث

توسعه در حقیقت

فرآیند تقابل و تعارض

نهادهای زیرساخت تمدن

قدیم با اندیشه و بصیرت

تمدن جدید است. عامه

مردم خصوصاً صاحب‌نظران

بر این اعتقاد هستند که کشور

ما از لحاظ موقعیت جغرافیایی

و منابع در شرایط ایده‌آل قرار

دارد و اگر ما بپذیریم ملتی توسعه

می‌یابد که بتواند از ظرفیت‌های

موجود خود بهره‌برد آن زمان

می‌توانیم به همان احساس مشترک

که بین تعاون و توسعه‌یافتگی وجود

دارد دست یابیم. برخی اعتقاد دارند

که پیوستن به تجارت جهانی تنها راه

است و یا توسعه‌یافتگی را در

انجام این فرایند می‌دانند، برخی دیگر

معتقدند که مشکل اساسی کشور در عدم

استفاده از سرمایه انسانی و مجال بروز

نیافتن خلاقیت‌ها و استعدادهاست. اما

بنظر می‌رسد که مشکل اساسی در راه

توسعه‌یافتگی کشور عدم توجه کافی و

لازم به نظام تعاون و تعاونها و عدم رفع

موانع و مشکلات موجود در راه رشد این

نظام است بنابراین با این اعتقاد که رفع

موانع می‌تواند باعث استفاده بهتر از منابع

مادی و معنوی و خلاقیت‌ها و استعدادها

و تجارت گردد، (تحقق توسعه) به

آفت‌های آن اشاره می‌شود:

آفت‌های توسعه

مشکلات عدم دستیابی به توسعه‌یافتگی که تحت عنوان آفت‌های توسعه مطرح می‌گردد شاید مقوله‌ای تازه نباشد و به

تعاون‌گرایی و توسعه

● قاسم دادرس - مرضیه عارف‌ادبیب

اتکال

گوناگون همه روزه

توسط صاحب‌نظران مورد ارزیابی

قرار می‌گیرد. در این بخش به تعدادی از

موارد که با نظام تعاون مرتبط است اشاره

می‌شود.

اشتغال (بیکاری)

باتوجه به جمعیت جوان کشور حل

مشکل اشتغال یک گام اساسی در راه

تحقق توسعه تلقی می‌شود که در بطن و

متن خود می‌تواند بسیاری از آسیب‌های

اجتماعی، فرهنگی و زیانهای اقتصادی را

برطرف نماید.

وجدان‌کار

بررسی آمارهای رسمی و غیررسمی

نمایانگر تصویری بس شگفت‌انگیز و البته

غم‌انگیز از وضع وجدان‌کار در کشور

ارائه می‌کند. ساعت کار مفید ژاپنی‌ها ۴۹ تا ۶۰، کره آنها ۵۴ تا ۷۴، آمریکاها ۳۶ تا ۴۰ ساعت در هفته است و این در حالی که ساعت کار مفید کارکنان در کشور ما کمتر از ساعات کار مفید در بسیاری از کشورهای توسعه یافته می‌باشد.

فرهنگ مصرف‌گرایی

روحیه اسراف و

تنبذیر و تکیه بر

درآمدهای

بادآورده و

دلالتی از

آفت‌های مهم

توسعه است.

مردم ما دهها

بار بیش از مردم

سایر کشورها

آب، برق،

سوخت، نان و... را

مصرف می‌کنند.

ضایعات مصرف

نان در کشور ما همه

ساله بخشی از درآمد

مصرف را به هدر

می‌دهد، مکالمات

تلفنی بیش از حد

مستعارف است، با این

وجود هنوز در کشور ما نه تنها اسراف

یک ضدارزش تثبیت شده بحساب

نمی‌آید، بلکه جماعتی اسراف و ریخت

وپاش را با دست‌دلبازی همسان می‌دانند

و به آن می‌بالند!

عدالت اجتماعی

هدف عدالت اجتماعی کاهش عدم

تعادلهای و تبعیض بین افراد می‌باشد. از

طریق عدالت اجتماعی انتظار می‌رود

فاصله طبقاتی، تبعیض و استثمار در

جامعه به حداقل برسد و توزیع درآمد،

سرمایه و قدرت به گونه‌ای مناسب‌تر

انجام گیرد و شکاف بین فقیر و غنی، شهر

و روستا و نیز مرد و زن از میان برود.

مدیریت

نقش یک مدیر در سازمان همچون

مغز در اندام انسان است، دایره بسته

مدیریتی کشور موانع شکوفا شدن

استعدادهای جوان و سرانجام باعث

تعاون و تعاونیها

از تعاون به معنای همکاری، یکدیگر را یاری رساندن و تشریک مساعی در جهت ارضای نیازهای مشترک یاد شده است و واژه تعاونی (Cooperative) در شکل فعالیت‌های رسمی و برای موسساتی که بر مبنای اصول و قواعد تعاونی فعالیت می‌نمایند به کار برده می‌شود. این واژه معمولاً معادل شرکت تعاونی (Cooperative Society) استعمال می‌گردد. اما وقتی که از تعاون و تعاونیها بحث می‌شود نمی‌توان از کنار نام افرادی که در این راه گامهای اساسی برداشته‌اند به آسانی عبور کرد، افرادی همچون اون (Owen)، لویی بلان، سن سیمون، کابه، لرو، چارلز هوارث «Charles Howarth»، ویلیام کوپر «William Cooper»، فورید و... که خدمات آنان در راه گسترش تعاون و تعاونیها غیرقابل انکار است و چنانچه خصوصیات فردی هر یک از آنها مورد مطالعه قرار گیرد بخوبی در می‌یابیم که آنان دارای اعتقادات مذهبی، اخلاقی، انسانی و ارزشی خاص خود بودند که این اعتقادات را در جهت رشد تعاون سرلوحه عمل خویش قرار داده‌اند همچنان که در دین اسلام نیز این امر مورد توجه قرار گرفته است. در این راستا آیه ۲ از سوره مائده از همه صریح‌تر و مشهورتر است. بنابراین تعاون مسلمانان و تشکیلات تعاونی آنان می‌تواند موجباتی را به منظور توازن اقتصادی و عدالت اجتماعی فراهم آورد.

اهمیت تعاونی‌ها تنها در عملکرد کمی آن نیست بلکه بیشتر عملکرد آنان نسبت به سایر نگاههای اقتصادی قابل سنجش و ارزیابی است بنابراین اثرات آن را می‌توان در توزیع مجدد و عادلانه درآمد با توجه به گروهها و یا اقشار آسیب‌پذیر جامعه مورد ملاحظه قرار داد. اما در راه رسیدن به همان احساس مشترک با روح مشارکت که در واقع کنار زدن بی‌تفاوتیها و توسل به خرد جمعی و استفاده بهتر از امکانات موجود و در نهایت دستیابی به تعاون به معنای اخص کلمه است بنظر می‌رسد که مشکلات خاصی وجود دارد که به اختصار به آنها اشاره می‌شود:

امروزه در سراسر جهان دولتها در کانون توجه قرار گرفته‌اند. نگرانیها و پرسشهای جدید درباره نقش دولت فراوان است، در قالب همه وظایف دولتها پنج وظیفه بنیادین وجود دارد که بدون آنها دستیابی به توسعه پایدار، فقرزدایی و تشریک مساعی امکان‌پذیر نیست:

الف: ایجاد فضای سیاستگذاری مناسب و قانونمند
ب: ابعاد فضای سیاستگذاری با ثبات
ج: سرمایه‌گذاری در خدمات اساسی و اجتماعی

د: پشتیبانی از گروههای آسیب‌پذیر
ه: حفظ محیط زیست
برخی از صاحب‌نظران اعتقاد دارند که دولت باید حداقل ۵۰ درصد از وظایف فعلی خود را که تاکنون انجام داده کنار بگذارد و با پرداختن به وظایف اصلی خود که بنظر می‌رسد حمایت و نظارت باشد عملاً از یک قطب اقتصادی خارج شود!

تعاون و تعاونیها و مشکلات آن

در عصری زندگی می‌کنیم که عوامل زیادی بر مزوی کردن ما تاثیر می‌گذارد و آهنگ تغییر بر نهایت سریع شده است علاوه بر این تکنولوژی باعث حذف مرزهای اطلاعاتی و جغرافیایی گردیده و شرکتها هر روز تلاش می‌کنند تا به منظور برآوردن نیازهای مردم مزیت رقابتی ایجاد نمایند. با وجود این اگر تصور کنیم که شرکتها فقط باید در انحصار بخش خصوصی باشند راهی خطا را پیموده‌ایم زیرا همه می‌دانیم که تعاونی شرکتی است که در مقایسه با شرکتهای سهامی مزیت نسبی دارد، زیرا دارای قدرت ذاتی، یعنی اعضا می‌باشد. با وجود این تعاونیها در دنیای امروز تحت تسلط شرکتهای خصوصی‌اند که بطور فزاینده‌ای جهانی شده‌اند و بدین جهت عقب‌ماندگی‌های زیادی را تحمل نموده‌اند. بنابراین شایسته است رهبران تعاونی بخاطر آورند که برگشت به مبانی ضروری است زیرا تعاونیها باید در درجه اول به شرایط روزمره زندگی اعضا جوامع خود بپردازند.

خروج مغزها از کشور می‌گردد. زمانی که مسؤولین مدیریت را اصلی‌ترین چالش حال حاضر در کشور می‌دانند و نبود ارزیابی عملکرد را از ضعف‌های نظام مدیریتی قلمداد می‌کنند بنابراین توجه به مدیریت به منظور دستیابی به توسعه می‌باید مهم تلقی شود. متأسفانه تعداد زیادی از مدیران که سالهای دراز در پست‌های مهم و حساس انجام وظیفه می‌نمایند با وجود خستگی مفرط هنوز قصد واگذاری مناصب خود را به دیگر افراد واجد شرایط و کارآمد ندارند و نارضایتی عامه مردم و کارکنان نظامهای اداری از وضع موجود در بخشهای اجتماعی و اقتصادی حاکی از نبود مدیریت صحیح و کارآمد است و این سؤال پیش می‌آید که آیا اینان مدیر بدینا آمده‌اند؟

نظام اداری و تفکر فردگرایی

بی‌تفاوتیهای پنهان و آشکار، بورکراسی روزمره اداری، جایگزینی رابطه بحای ضابطه، عدم ارزیابی دقیق عملکردها، جانگزینی نظام هماهنگ پرداخت حقوق بجای نظام عادلانه پرداخت حقوق‌ها، تاکید بیش از حد به مدرک‌گرایی و نفی یا عدم توجه کافی به تجارب افراد، مراکز متعدد تصمیم‌گیری، عدم وجود معیارهای مناسب جهت رشد و ارتقاء، روابط حسابگرانه افراد و... از جمله عواملی است که مانع تفکر خلاق و به‌کارگیری استعدادها و تا حدودی از بین بردن عدالت اجتماعی و توزیع ثروت و درآمد و دستیابی به وفاق همگانی در راه رسیدن به توسعه است و این در حالی است که در بسیاری از کشورها خصوصاً در آسیا توجه به جایگاه افراد باتجربه، بازنشستگان، اندیشمندان، اصلاح‌ساختار اداری مبتنی بر خرد جمعی به عنوان یک اصل پذیرفته شده است و بعضاً دیده می‌شود که این تفکر «فردگرایی» و نظام اداری مرتبط با آن در بسیاری از موارد منجر به تغییر جایگاه اجتماعی افراد می‌شود لذا اعتقاد بر این است که وجود نظام اداری سنتی و وجود فردگرایی مطلق در تصمیم‌گیریها یک مانع جدی در راه رسیدن به توسعه یافتگی باشد.

نقش دولت

برخی از آفت‌های تعاون و تعاونیها

اگر چه رونق حرکت جدید تعاون در ایران زمانی تحقق یافت که کشور ما با بزرگترین مسائل عام اقتصادی، اجتماعی و سیاسی یعنی تحریم اقتصادی، جنگ تحمیلی و امثال آنها مواجه بود، اما نباید از وجود مشکلات عدم رشد تعاونیها و تعاون واقعی «به دور از آمار و ارقام که در جای خود قابل بررسی است» و بنظر می‌رسد وجود دارند، با بی‌تفاوتی گذشت. اعتقاد بر این است که با برشمردن این موانع و یا مشکلات همه دست بدست هم داده و شرایطی را فراهم آوریم که این نظام «تعاون» بتواند عامل توسعه تلقی شود. بنابراین به منظور تجدید حیات جنبش تعاونی از طریق ابداع و نوآوری در زمینه‌های گوناگون ابتدا باید نقاط ضعف را مورد مطالعه قرار داد، برخی از این موارد عبارتند از:

قانون و مقررات لازم

زمانی که از قانون و مقررات صحبت می‌شود نباید صرفاً به قانون اساسی یا قانون تعاونی توجه شود بلکه این مهم شامل تمامی موارد می‌گردد که به نوعی با تعاون و تعاونیها مرتبط است. اختصاص صفحات خاصی در ماهنامه تعاون، ارائه مقالات گوناگون، اظهار نظر مسؤولین در خصوص بازنگری در قانون بخش تعاون، نامشخص بودن مالکیت اولیه و ثانویه اعضا در خصوص زمین و ساختمان خریداری شده در بدو تاسیس، ابهام آمیز بودن برخی از کلمات مندرج در ماده یک از اهداف بخش تعاون «شرایط کار، امکانات کار، قرارداد وسایل کار و...» از جمله مواردی است که ضرورت بازنگری قانون تعاونیها را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد و به طور کلی نبود قانون جامع، منسجم و مناسب یکی از مشکلاتی است که هر چند وقت یکبار مسؤولین را وادار می‌کند تا با صدور بخشنامه‌ها و یا دستورالعملها این کاستی‌ها را پوشش دهند.

جایگاه فعلی نظام تعاون

اگر بپذیریم که نظام تعاون از جمله پدیده‌هایی است که در راه ورود گروها به طور جمعی به چرخه توسعه و نیز تعدیل اقتصادی و تعدیل بحران اشتغال نقش موثر و مفیدی دارد و این نظام در هر

جا همچون یک مرکز کنترل روابط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و محلی می‌تواند عمل نماید، لذا در این صورت می‌بایست به جایگاه واقعی آن در نظام بودجه‌ریزی و مدیریت کشور بیش از پیش توجه نماییم و این در حالی است که مسؤولین به دو بخش دولتی و خصوصی توجه نموده و نقش نظام تعاون را در اقتصاد کشور در قالب بودجه دولتی مورد توجه قرار می‌دهند.

اصول ۴۳ و ۴۴ و همچنین بند ۴ از ماده یک اهداف تعاونیها، نقش این نظام را در اقتصاد به وضوح بیان داشته و آن را به عنوان یک رکن اساسی به منظور تحقق اهداف جمهوری اسلامی مورد توجه قرار داده است. بنابراین نقش وزارت تعاون در واقع یک نقش حمایتی و نظارتی است که بجای دولت ایفای نقش می‌نماید اما با این اوضاع و احوال نمی‌توان انتظار داشت که این وزارتخانه بتواند اهداف نظام تعاونی را آن گونه که بایسته است برآورده سازد، زیرا سهم این نظام در مقایسه با سهم بخش دولتی و خصوصی در اقتصاد ایران و همچنین نظام بودجه‌ریزی کشور بسیار اندک است.

تبلیغات

اگر، تبلیغات را یک نوع اطلاع‌رسانی به منظور بالا بردن سطح آگاهیهای عامه مردم در نظر قرار دهیم و صرفاً اتکا به ساختن چند فیلم و یا سریال و یا تبلیغات مقطعی ننماییم بوضوح مشخص است که سهم تبلیغات نظام تعاونیها به منظور تشویق شهروندان و یا عموم ملت جهت روی آوردن و سرمایه‌گذاری در تعاونیها در مقایسه با سایر بخشهای خصوصی و بانکها بسیار ناچیز است و همین موضوع باعث می‌گردد که آگاهیهای عموم نسبت به مزیت‌های نسبی نظام تعاونی بسیار اندک باشد و این مهم تا آنجا پیش رفته که سرمایه‌گذاران و یا اشخاص حقیقی و حقوقی با سرمایه‌های اندک به پسرانداز در بانکها و یا خرید و فروش اقساطی و یا واسطه‌گری «دلالی» روی می‌آورند.

آموزش سلسله مراتبی

نبود آموزش سلسله مراتبی به منظور حمایت و نظارت از سرمایه‌های اعضا و به کارگیری افراد واجد شرایط و شایسته

در سمنهای (هیأت مدیره، مدیرعامل، بازرسان قانونی، مدیر مالی، بازاریاب و...) عملاً باعث گردیده که روابط اعضا با یکدیگر بجای ضوابط به عنوان یک معیار انتخاب مدنظر قرار گیرد یا کلمات و جملات برخی از اعضا که تمایل دارند در انتخابات مربوط به تعاونیها شرکت نمایند، ملاک انتخاب قرار گیرد. تجربه نشان می‌دهد که کشورهای توسعه یافته تنها به یک عامل مثلاً سرمایه و تجارب فردی افراد اکتفا نمی‌کنند، بلکه با به کارگیری آموزش مستمر همراه با تجارب لازم در سطوح مختلف سعی می‌نمایند که از امکانات و ظرفیت‌های موجود در راه رسیدن به آرمانهای تعاونیها بهره‌گیرند. طرح این نوع آموزش به عنوان یک پدیده جدید در نظام تعاونی می‌تواند یک گام اساسی در برقراری اطمینان فی‌مابین اعضا حمایت و نظارت مستمر تلقی شود و نقش وزارت تعاون در این گام به عنوان بازوی اجرایی دولت بسیار مهم و حیاتی است.

شفافیت

شفافیت زمانی حاصل می‌شود که اصولاً برنامه‌ریزان از قبل با توجه به اهداف تاسیس تعاونیها و منابع موجود، برنامه‌های خود را در قالب اعداد و ارقام ارائه نمایند. چنانچه به بند ۳ از ماده ۳۴ توجه گردد به کلماتی همچون تصویب بودجه، سرمایه‌گذاری، اعتبارات، وامهای درخواستی و سایر عملیات مالی پیشنهادی هیأت مدیره اشاره می‌شود، عدم توجه کامل به این مهم و تطبیق آن با عملکردهای مالی و هزینه‌ها و یا سایر تعاونیهای مشابه یکی از مشکلاتی است که امروزه باعث تعارض فی‌مابین اعضا و عدم اطمینان آنان از حصول نتایج منتشره می‌شود امری که می‌بایست به طور جدی مدنظر قرار گیرد و این اطلاعات به صورتی جامع و کامل همراه با دلایل و مستندات کافی که مورد تایید بازرسان بازرسان باشد، تهیه و در اختیار وزارت تعاون قرار گیرد تا ضمن ثبت و ضبط این اطلاعات با شناخت و ارزیابی عملکردها نقاط ضعف و قوت تصمیم‌گیرها شناسایی شده و در صورت لزوم راهنمایی‌های موثر توسط صاحب‌نظران

و یا وزارت تعاون انجام پذیرد.

توازن و تعادل

برقراری توازن و تعادل در به کارگیری هر سیستمی یک اصل به شمار می آید. این عامل نیز می بایست در تعاونیهای تولیدی و توزیعی به شکل مطلوبی مدنظر قرار گیرد. به عنوان نمونه می توان به توازن و تعادل در:

- ۱- تعداد تعاونیهای تولیدی و توزیعی با توجه به شرایط محیطی
- ۲- قیمت کالاهای تولیدی
- ۳- قیمت کالاهای توزیعی
- ۴- استفاده از امکانات مالی و غیر مالی
- ۵- پرداختن به نیازهای اساسی
- ۶- تعداد اعضا هر یک از انواع و اشکال تعاونیها
- ۷- فروش آزاد به اعضا غیر عضو و یا دیگر عوامل اشاره نمود که نادیده گرفتن این مهم ضمن اینکه باعث رشد کاذب برخی از تعاونیها می گردد بلکه باعث می شود این شرکتها رابه صورت یک بنگاه تمام عیار اقتصادی درآورد و عملاً رشد تعاونیها را در سایر مناطق شهری و یا کشوری از حالت تعادل خارج نماید. توجه خاص برخی از افراد به سودهای ناشی از فروش امکانات تعاونیهایی که سالهای متمادی فعالیت می نمایند از جمله موانعی است که با روح تعاون گرایی و اهداف تعاونیها و اشاعه آن همخوانی ندارد لذا پرداختن به موضوع توازن و تعادل در بین تعاونیها و اعضا یک ضرورت است.

خلاصه

شیوه تعاون به مجموعه مفاهیمی مانند همیاری، عدم استثمار، توزیع عادلانه ثروت و درآمد و کمک متقابل تعریف شد و چنین ذکر گردید که برنامه توسعه علاوه بر برنامه های اقتصادی شامل برنامه های اجتماعی نیز می گردد، سپس به واژه توسعه یا (development) اشاره و این واژه در حقیقت فرایند تقابل و تعارض نهادها و زیرساخت تمدن قدیم با اندیشه و بصیرت تمدن جدید دانسته شد و عامل توسعه یافتگی را به دلیل استفاده مطلوب از سرمایه و نیروی انسانی در گرو تحقق واقعی نظام تعاونی

فلمداد نمودیم. هم چنین در راه رسیدن به توسعه یافتگی به آفت های توسعه ۱- بیکاری ۲- وجدان کار ۳- فرهنگ مصرف گرایی ۴- عدالت اجتماعی ۵- مدیریت ۶- نظام اداری و تفکر فردگرایی ۷- دولت به عنوان بازدارنده نگاه کردیم. در بحث تعاون و تعاونیها به واژه تعاونی (Cooperative) که معمولاً معادل شرکت تعاونی بکار می رود پرداخته شد و گفتیم که شرکتهای تعاونی نسبت به شرکتهای خصوصی به دلیل موهبت ذاتی آنها یعنی وجود اعضا دارای مزیت بیشتری است هم چنین به نام برخی از افراد به عنوان پیشگامان تعاونیها اشاره گردید و خصوصیات آنان را که شامل عقاید مذهبی، اخلاقی، انسانی بود و از آن به عنوان یک عامل محرک در راه دستیابی به اهداف تعاون بود، بررسی نمودیم. و سوره مانده را به عنوان یک پایه برای تعاون مسلمانان اصل قرار دادیم و در ادامه این گونه بیان داشتیم که تعاون مسلمانان و تشکیلات تعاونی آنان می تواند موجبات توازن اقتصادی و عدالت اجتماعی را فراهم آورد و باعث تقویت تعاونیها یعنی توسل به خرد جمعی و کنار زدن موج بی تفاوتیها گردد. همچنین بیان شد که در استقرار نظام تعاونی نیز موانعی وجود دارد که این موانع را تحت عنوان آفت های تعاون و تعاونیها بر شمرده ایم که عبارتند از ۱- قانون و مقررات لازم ۲- جایگاه فعلی نظام تعاون ۳- تبلیغات ۴- دلال شدن تعاونیها ۵- آموزش سلسله مراتبی ۶- عدم وجود شفافیت ۷- توازن و تعادل که چنانچه به این عوامل با دقت توجه شود بخوبی در می یابیم که هر یک از این مشکلات تا چه حدودی می تواند به عنوان یک بازدارنده در رشد تعاونیها نقش داشته باشد.

نتیجه گیری

بر اساس آن چه که به انجمال بیان گردید مشخص است که فی مابین برخی از مشکلات و موانع توسعه یافتگی و رشد نظام تعاون وجه تشابه وجود دارد و در صورت رفع موانع جهت دستیابی واقعی به روح تعاونیها و نهایتاً تعاون گرایی می توان

ضمن ایجاد اشتغال کامل و به کارگیری سرمایه های اندک و عاطل مانده آنها به عدالت اجتماعی و کاهش فاصله طبقاتی و تعاون در برقراری نظام اداری مبنی بر خرد جمعی و برقراری ارتباط موثرتر با نظامهای تعاونی در سراسر جهان و استفاده از شیوه های آنان در به کارگیری تکنولوژی و فن آوری اطلاعات تا حدود بسیار زیادی دست یافت تحقق این عوامل بدان معنی است که با دستیابی به توسعه بر اساس نظام تعاونی که در قانون اساسی به عنوان یک پایه اقتصادی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است، می توان مشکلات جامعه را حل کرد.

منابع و مأخذ:

- ۱- دکتر طالب، مهدی، اصول و اندیشه های تعاونی، دانشگاه تهران
- ۲- دکتر نسیمی، علی، سیر تطور تعاونیها و اصلاح نظام بهره برداری کشاورزی ایران، اتحادیه مرکزی تعاونیهای روستایی و کشاورزی ایران
- ۳- دکتر فراگوزلو، محمد، دولت و توسعه، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شهریور ۸۰
- ۴- دکتر رنگی آبادی، علی، گفتار نمذنها اصولی ترین راهکار دستیابی به توسعه پایدار انسانی، اطلاعات، شهریور ۸۰
- ۵- دکتر حکینی پور، ابوالقاسم، تصمیم گیری در مدیریت، آستان قدس
- ۶- دکتر ایرانزاده، سلیمان، جهانی شدن و تحولات استراتژیک در مدیریت
- ۷- بانک جهانی، نقش دولت در جهان در حال تحول، تدبیر ۹۹
- ۸- رابی تولوس، پول داغ پاسخ رشد و توسعه نیست، تعاون، ش ۱۱۸
- ۹- دکتر ادیب، محمدحسین، سلسله مقالات منتشره در روزنامه مردم سالاری
- ۱۰- بازاریابی تعاونی
- ۱۱- قانون اساسی و قانون تعاونیها
- ۱۲- دکتر نفوی، مهدی، مهندس، مایه عمومی
- ۱۳- سوده نویسی ایران در برابر مشکلات، شهریور، ش ۲۸۶۹، ص ۵
- ۱۴- اخلاق در حکومت علی (ع)، شهریور، ش ۲۹۱۰، ص ۵
- ۱۵- پارتی بازی، شایسته سالاری را گوشه نشین می کند، جام جم، ش ۴۰۳، ص ۷
- ۱۶- سابرکب و مقالات و هفته نامه های بناء تحول اداری، ش ۱۰۵